

Дуже маленька кімната, не більша за п'ять квадратних метрів, обшита дошками й ізоляційною плівкою, схожою на фольгу. На стінах розвішані автомати і снайперські гвинтівки. При вході, на підлозі, — російський прапор.

— О, у вас є об що ноги витерти, класно придумали! — кажу я.

— Так точно, — відповідає звідкись привітний голос, — заходь, сідай. — Власника цього голосу погано видно через приємний дим із запахом дині, який заповнив частину кімнати. Я ступаю кілька кроків і бачу біля столу кальян. За столом, тримаючи мундштук у руці, сидить полковник Вадим Сухаревський на псевдо Борсук, Герой України, командир 59-ї окремої штурмової бригади ЗСУ, у підпорядкуванні якого — кілька тисяч бійців. Ця кімната — його кабінет у системі бункерів і підземних ходів штабу бригади на Донеччині. Він спілкується з трьома офіцерами своєї бригади. Іноді вони з дуже серйозною інтонацією планують операції на наступний день, іноді — обмінюються жартами й сміються, часто посипаючи все міцною лайкою.

Через кілька хвилин Сухаревський відпускає офіцерів, підводиться з-за столу, міцно тисне мені руку й щиро усміхається:

— Привіт, друже, — майже до всіх, окрім командування, він звертається «друже» чи «брате». На війні він із 2014 року, за цей час пройшов дуже багато боїв. Короткі вуса й невеличка щетина на вилицях, голова поголена. Але навіть коли на його обличчі немає усмішки, погляд здається дуже доброзичливим. Важко повірити, що серед підлеглих у нього репутація жорсткого командира, який вимагає суворої дисципліни й без вагань може звільнити порушника.

Про цю людину мені розповідало багато воєнних кореспондентів і військових. «Саме він першим почав спротив у війні з Росією у 2014 році, коли всі цього боялися», — приблизно так мене забрифували. Я прослухав кілька його старих інтерв'ю, дістав через знайомих воєнкорів його номер, домовився про зустріч і приїхав на фронт.

Судячи з того, що мені вдалося дізнатись, Сухаревський — історична постать у цій війні. Чи не забагато пафосу в такій фразі? Зовсім ні. Згадаймо березень 2014 року.

Тоді здавалося, що Україна зазнає поразки. Росіяни підняли російський прапор у Криму, почали захоплювати мерії і міліційні відділки на Донеччині. І це був не мирний протест, як намагалася подати все російська пропаганда. 18 березня, під час штурму військової частини ЗСУ в Сімферополі, росіяни вбили одного українського військового, а іншого поранили.

Ще через місяць у Донецьку місцеві сепаратисти до смерті закатують українського активіста Володимира Рибака. Це вже була війна, але тривалий час реакція українських політиків і військових була дуже кволою. Ніхто не давав команди чинити опір, ніхто не брав на себе відповідальність зробити це самому. Розгубленість і нерішучість були панівними настроями.

Усе змінилося 13 квітня 2014 року на околицях Слов'янська. Знайшовся офіцер, який не вагався і не дивився мовчки на таку зухвалість ворога. Він першим почав збройний спротив. Однією своєю фразою і прикладом зупинив повзучу окупацію. Тоді все трапилося за пів години. Терористи агента ФСБ Ігаря Гіркина (Стрелкова) із засідки напали на спецпризначенців СБУ. Цей бій мав перетворитися на бійню і криваву перемогу Росії, адже раптовий напад був перевагою. Але їм завадив саме Вадим Сухаревський.

Кілька хвилин тому зі своїми бійцями полковник говорив швидко, а тепер, коли пригадує події, що сталися десять років тому, — значно повільніше. Не поспішаючи, звичними рухами він знову розпалює кальян, підносить мундштук до рота й затягується. Його розслабленість так само заразлива, як і його усмішка. «Так, отже, ранок 13 квітня 2014 року, околиці

Слов'янська, — починає він. — Добре, зараз будемо все згадувати...»

ПЕРЕДЧУТТЯ ВІЙНИ

Сухаревський тоді був командиром роти десантників. Цей рід військ у той час називали аеромобільними військами. Підрозділ Вадима був розташований у Луганську. Ввечері 12 квітня він отримав наказ: підняти всіх своїх бійців і до ранку прибути на завдання в одне з міст сусідньої Донецької області — Слов'янськ. А це означало, що 62 десантники на восьми БТРах і кількох авто мали за ніч подолати 170 кілометрів. Але його солдатам не звикати до навантажень. Вадим пишається тим, що починав свою службу саме в десантних військах, які в армії завжди вважали елітою і найсильнішими бійцями. На той час він вже служив у війську десять років, тримав своїх солдатів у формі, постійно організовуючи тренування та вишколи на різних полігонах. «Я завжди ганяв їх на навчаннях і казав, що десантник відпочиває, коли біжить», — пригадує ті часи Сухаревський.

Командиром роти Борсук був уже четвертий рік, тож під його командуванням встигло прослужити чотири призови новобранців. Подолання смуги перешкод під імітацію вибухів, евакуація умовно-пораненого — усе це його бійці відпрацьовували постійно. Зовсім нещодавно, у березні 2014 року, Вадим разом зі своїми десантниками здійснив марш-кидок на кілька десятків кілометрів. Тож його рота була морально і фізично готова до бойових умов — не випадково командування аеромобільних військ відправило саме Сухаревського з його підрозділом на нову гарячу точку.

Вадим додає вугілля в кальян, і ми разом пригадуємо історичні події, які зробили його учасником російсько-української війни.

Отримавши наказ, Сухаревський ще не знав, що за день до того, 11 квітня, взвод російських військових і сепаратисти захопили мерію та відділок міліції в Слов'янську. Вони свідомо обрали це місто в Донецькій області, бо мали тоді обмаль сил для обласних центрів. Саме так вибір Слов'янська пояснював

потім агент ФСБ Ігарь Стрелков. «Я натиснув спусковий гачок цієї війни», — через кілька років вихвалявся він в інтерв'ю російським блогерам! Тоді, у 2014-му, Стрелкову вдалося зібрати загін із 52 терористів, які й захопили місто. У відділку міліції вони отримали доступ до кімнати зі зброєю і роздали автомати місцевим мешканцям.

Саме загін Гірка-Стрелкова з місцевими озброєними сепаратистами мав заблокувати лейтенант Сухаревський і його десантники. Але цієї інформації він ще не мав. Поки що йому наказали прибути до Слов'янська й охороняти одну з доріг на підступах до міста.

«Нам дали наказ — патрулювати місцевість, — пригадує Сухаревський, — але не поставили ніякого бойового завдання. Ніхто не розумів, для чого ми сюди приїхали — це була для мене головна проблема». Ба більше, поки десантники їхали до Слов'янська, командир бригади, полковник Віктор Копачинський, звернувся до бійців: «Щоб ніхто не стріляв!». Чому був саме такий наказ? Як згадували потім бійці, комбриг тоді пояснив: «Якщо хтось буде стріляти, то кожному гільзу змусять знайти, прокуратура приїде і віддадуть під суд, як на Майдані, тож не стріляйте».

Водночас Київ направив до Слов'янська ще одну бойову групу. У ній теж були високі чини і командири. Керував ними командир спецзагону СБУ «Альфа», який водночас був керівником Центру спеціальних операцій СБУ, полковник Геннадій Кузнецов. З ним були його заступник, полковник СБУ Олександр Кукса, і ще кілька офіцерів. Уся група їхала на двох авто — Volkswagen Transporter і позашляховик УАЗ Patriot. «Ми були в повному екіпіруванні: бронжилети, шоломи, зброя», — пригадував потім підполковник «Альфи» Андрій Дубовик, який теж брав участь у цій операції. За кермом був інший працівник СБУ — 41-річний капітан Геннадій Біліченко. Тоді він і гадки не мав, що то був його останній бойовий виїзд.

Обидві групи — і спецпризначенці, і десантники — зібралися рано-вранці 13 квітня 2014 року на околицях Слов'янська, біля села Семенівка.

Близько 9-ї ранку на галявину, де зібралися бійці, виїхав позашляховик. Кілька бойовиків з автоматами вистригнули з машини й відкрили вогонь по СБУшниках. З іншої ділянки — із засідки в лісі — почалася стрілянина в бік десантників.

Сухаревський сидів у БТРі на командирському місці поруч із навідником Олегом Гопяком.

— Хулі дивишся? Їбаш! — сказав Сухаревський.

— З якого кулемета? — перепитав Гопяк.

У звичайному БТРі два кулемети — калібру 14,5 і 7,62 міліметра.

— З обох!

Ті кулеметні черги стали першими пострілами ЗСУ в російсько-українській війні.

Бойовики відступили. Загинув водій СБУ капітан Геннадій Біліченко, кількох офіцерів важко поранили. «Це був ніякий не подвиг, — згадував потім в інтерв'ю «5 каналу» Андрій Дубовик. — Ми просто потрапили під обстріл бандитів, я навіть не встиг зайняти зручне місце для оборони»². Він теж зазнав поранення. Якби не реакція Сухаревського, то решту бійців СБУ, як зручну мішень, легко доби́ли б гіркінці.

Навряд чи лейтенант тоді розумів історичність цієї події. Анексії та окупації без опору вже в минулому, тепер росіяни зустріли збройний спротив. І всі подальші роки кожен клаптик української землі коштуватиме їм дуже дорого.

— Єдине, про що я жалкую, що тоді ми не вбили їх більше, — згадує Вадим. Росіяни ніколи відкрито не визнавали своїх втрат у тому бою, але місцеві волонтери в Слов'янську вже тоді знали, що кількох російських солдатів розшматував великий калібр танкового кулемета ККВТ.

Для ворогів це стало несподіванкою. За кілька тижнів бійці Сухаревського захопили в полон першого росіянина, той здивовано запитав:

— *Кто вы?*

— *Вооружённые силы Украины, ВДВ,* — відповів Сухаревський з явною гордістю в інтонації. Росіянин усе одно не міг повірити:

— *Нам сказали, в Украине армии нет.*

Гіркін тим часом задоволено доповідав начальству: «Розстріляли машини з керівниками СБУ, мої хлопці відпрацювали на п'ятірку з плюсом». Потім його московський керівник згадав, що напад відбувся 13 квітня — на Вербну неділю. «Добре відсвяткували», — похвалив він Гіркіна. Це перехоплення через кілька днів оприлюднила СБУ.

ВІД ПЕРШОГО БОЮ ДО ВІЙНИ

— Виходить, що було порушено наказ командира? — питаю я Вадима. — Якими були наслідки?

Борсук пригадує, як через кілька днів його допитували представники Генеральної прокуратури.

— Скільки набоїв ви використали? Як проходив цей бій? — запитав Сухаревського один із заступників Генерального прокурора. Лейтенант не розгубився:

— А з якою метою ви це запитуєте?

— Друже, не переживай, ми за вас. Ти все правильно зробив, — відповів прокурор.

Перевірка була суто формальною. Війна вже почалася, сепаратисти захопили владу в сусідньому Краматорську, де на їхній бік навіть перейшло кілька військових. Прокурорам не було вигідно активно допитувати Сухаревського, адже досвідчені й вірні присязі десантники тоді були надзвичайно важливі.

Той перший період війни називали АТО — антитерористична операція. Керівництво країни ще сподівалося, що спалахи сепаратизму вдасться швидко загасити. Згадуючи свою участь у боях 2014–2015 років, Сухаревський поводить спокійно й навіть трохи розслаблено. І це дуже контрастує із самими подіями. Наприклад, за наказом командування Сухаревський тримав два важливі блокпости біля Слов'янська. У травні 2014-го сепаратисти і росіяни постійно атакували їх. «Двічі ми потрапляли в повне оточення, — розповідає він, — вогонь по нас відкривали дуже близько — за 30–40 метрів». На згадку про ті бої лейтенант зберіг свій тільник, у якому десятки отворів від ворожих куль. Одяг іноді висів після прання біля наметів і теж потрапляв

під обстріли. Сухаревському вдавалося організувати оборону без втрат для своєї роти, за квітень-травень майже щоденних боїв у них було лише четверо поранених.

Психіка вже почала адаптуватися до постійної загрози для життя. Але невдовзі він і його солдати вперше досягнули весь біль і трагедію війни. Йому досі важко згадувати про події червня 2014 року на околицях Луганська.

ЦІНА ВІЙНИ

14 червня 2014 року вся країна була шокована трагічною новиною: в аеропорту Луганська бойовики з російської терористичної групи «Вагнер» збили транспортний літак Іл-76, який перевозив кілька десятків десантників 25-ї бригади ЗСУ. Підбитий літак вдарився фюзеляжем об землю. Сепаратисти продовжили із засідки розстрілювати його з великокаліберного кулемета. Вибухнув і боекомплект, який був у літаку, загинули всі 49 людей на борту — і десантники, й екіпаж. Тоді ніхто не очікував, що російські найманці можуть діяти настільки підло й жорстоко.

Це був збіг обставин: постріли вагнерів були призначені для Сухаревського і його бійців. Вони були у транспортному літаку, який здійснив посадку в тому самому аеропорту на кілька годин раніше. Близько першої ночі Сухаревський прокинувся від надзвичайно гучного вибуху. Як з'ясувалося потім із радіо-перехоплень, аеропорт уже був оточений російськими диверсантами.

Українські політики, дипломати, журналісти й лідери думок на весь світ розповідали про цю трагедію, намагаючись довести: Росія — це країна-терорист, яку потрібно за будь-яку ціну зупинити.

Лейтенант Сухаревський тоді мав виконувати іншу місію — збирати тіла загиблих. Він сформував групу з кількох БТР і БМД, його десантники швидко дісталися місця трагедії.

— Почали складати в мішки все, що залишилося від хлопців. Це було справді страшно, — згадує Сухаревський, — хтось не витримував, починав плакати. Когось знудило.

— Це сильно гнітило твоїх солдатів?

— Та ні, я б так не сказав. Загальний настрій був іншим. Ми були одержимі помстою.

Я намагаюсь уявити, що пережив він і його хлопці, збираючи рештки півсотні людей, розкидані на сотні метрів по величезному полю. Якийсь час ми мовчимо. Пригадую, що ще треба спитати в комбрига. Не виходить, і я ставлю банальне питання, щоб підтримувати інтерв'ю:

— Що тобі ще запам'яталося з тих часів? Якою була та війна?

— Що запам'яталося?.. — Вадим на кілька секунд замислюється. — Був один випадок... Це теж було в червні 2014-го, біля Луганського аеропорту... Важкий мінометний обстріл, я всім завжди жорстко наказував надівати каски. На жаль, не всі до цього серйозно ставилися...

— Комуś прилетіло прямо в голову?

— Уламком від міни відірвало половину голови, — спокійно відповідає Сухаревський.

— Це жах...

— Та ні, жах був потім.

— Щось може бути страшніше?

— Може, — говорить Вадим. Він знову робить паузу, підбираючи слова. А я вже не перепитую, розуміючи, що зараз треба просто помовчати. — Ми разом з іншим бійцем відтягли це тіло подалі від зони обстрілу. А потім... У його кишені задзвонив телефон... Тобто на трупі... Я дістав цей телефон, а там на екрані виклику написано «Мама».

— Ти відповів?

— Так.

— І що почув?

— Жіночий голос, який питає: «Андрію, синку, як ти там, що з тобою?».

— Тобто мати якось серцем відчула саме в цей момент, що із сином щось не так?

— Так, — відповідає Сухаревський і знову замовкає.

— Ти щось їй сказав?